

Irsevic Krisztián

America – ayer y hoy

Tévedések és képzelgések az indiánokról, illetve a valóság

Írásomnak mindössze annyi a célja, hogy egy-egy rosszul beidegződött és általunk nagyon pontosan tudni vélt, s ezen csodálatos népcsoporttal kapcsolatba hozható, kérdésre, „tényre” végérvényesen megadja a választ. Világfelfogásunkról alkotott képünket ugyanis – s ezt állítom – a felismerhetetlenségig elrajzolta és túlszínezte a „hamis indiánromantika”.¹ Szükséges tehát a kép mögé tekintenünk, elosztatva ezzel néhány tévhitet.

1. *állítás:* Az indiánokat azért nevezik „rézbőrűeknek”, mert a bőrük rézvörös. Ők a maguk részéről „sápadtarcúaknak” szólítják a fehér embereket.

Mindenki, aki egy icipicit is foglalkozott az indiánok eredetével, tudja, hogy az első állítás nem fedi a valóságot. „A bőrük barnás színű, olykor sárga-oliva árnyalattal, de sohasem vörös.”² Hogyan is keletkezhetett az a fogalom, hogy „rézbőrű”? Egyszerű a válasz: „Úgy, hogy a fehér emberek közeledtére sok indián – a szokásoknak megfelelően – testét és arcát befestette a szent vörös harci festékkel... Az idegenek e vörösre mázolt bőr miatt adták nekik a *peaux rouges*, vagy a *redskins* (rézbőrű) gúnynevet. Ezt az elnevezést azután – különösen a kalandos regények szerzői – átvitték az indiánok állítólagos bőrszínére.”³ Ők maguk mindig természetes festékanyagot használtak: fekete szenet, vagy faszenet, vörös égerfakérget, illetve vasércet.⁴

A *paleface* (sápadt arcú) elnevezést ugyancsak a fehérek vezették be, mégpedig csak tréfának szánt önmegjelölésként, a rézbőrű ellentékeként. Ez az elnevezés évszázadokig ismeretlen volt az indiánok előtt, akik egészen más és sokkal kevésbé hízelgő jelzőket alkalmaztak a fehérekre.⁵ „Az európaiak megjelenése az egész kontinens arculatát és óslakos népeinek életét is végérvényesen megváltoztatta... Alig néhány évszázad alatt a régi indián élet-

formát örökre elsöpörték.”⁶ Ez is okozója az általunk már csak írásokból, legendákból ismert néppel kapcsolatos téves képzelgések kialakulásának.

2. *állítás:* Valamennyi indián egy nyelven beszél. Ez egy alapvető tévedés. Az igaz, hogy az indiánoknál létezett egyfajta jelbeszéd, mely univerzális volt (például a füst-, vagy dobjel), de magára a beszélt nyelvre vonatkozóan ez az állítás nem állja meg a helyét. „A kettős kontinens kereken 150 indiánnyelvre oly alapvetően eltér egymástól, hogy az amerikai bennszülöttek (ti. az indiánok – a szerző) jelbeszédeket találtak ki a más törzsekkel folytatott tárgyalásokra.”⁷

3. *állítás:* Minden indiánnak van (volt) tomahawkjja, vagy csatabárdja. Először is: a tomahawk eredetileg nem is bárd, hanem felül többnyire gömb alakúra faragott, fából készült buzogány volt.⁸ Ezek szerszámok voltak, nem pedig fegyverek. „Csak a fehérek megérkezése csinált a régi kalapácsokból... tommahik, vagy tomahake néven szereplő fegyvert, melynek elnevezését az angolban tomahawkra forgatták ki.”⁹

Másodszor: a tomahawkot nem ismerte valamennyi indán, hanem csak az Észak-Amerika atlanti parti oldalán élő algonkin nyelvcsoporthoz tartozók.¹⁰ Az ő vándorlásukkal függ össze a csatabárd elterjedése, „mert az algonkin törzsek a fejjér emberek betörése óta állandó nyugati és észak-nyugati irányú mozgásban voltak.”¹¹ Nem csoda, hogy a szerszám az ő kezükben vált félelmetes fegyverré, hiszen az indiánok közül e „keleti törzsek kerültek elsőként kapcsolatba az európaiakkal”¹², akik nem mindig voltak szívélyes látogatók.

„A tomahawkok egyszerű fejszék voltak, amelyeket hatalmas mennyiségben rendeltek az indiánokkal kereskedő prémtársaságok Európából. Egyik elődjének a fából faragott, réz-

szegecsekkel, festéssel díszített ún. puskatus alakú harci bunkó tekinthető, amelynek kiszélesedő végébe 2-3 késpengét illesztettek. El lehet képzelni, milyen hatása volt ennek a fegyvernek, amikor a vágató lóról »megkínálták« vele valakit.²¹³

4. állítás: a skalpolás Észak-Amerikában meghonosodott indián szokás. Minden indián skalpolt. Az indiánok élve skalpolták meg áldozataikat.

Háromszoros nem! Néhány sürgős helyesbítés szükséges. A skalpolás egy régebbi hagyományra, a fejtróféára¹⁴, annak is két fő válfajára: a koponyákból és lágy részekből készült tróféákra vezethető vissza, és arra, „hogy az ember fejében mágikus erők összpontosulnak, melyeket az indiánok fejek zsákmányolásával és megőrzésével a maguk számára biztosíthatnak.”¹⁵ Ez nem csak amerikai jelenség, valószínűleg a föld minden táján megtalálható. Ezt számos bizonyíték igazolja. Példaként felhozható *Diodoros*, aki így vall a gallokról: „levágják az ellenség fejét és rákötik lovuk nyakára. Otthon azután a falra szegezik ezeket a dicsőségüket hirdető szelvényeket.” *Hérodotosz* időszámításunk előtt négy és fél évszázaddal a dél-orosz sztyeppéken honos szittyákról a következőket jegyezte fel: „Ha valaki a csatában megölte ellenfelét, a fejét elvitte az uralkodónak. A fejbőrt a következőképpen húzta le...” Mindez tehát igazolja, hogy a skalpolás indián kultúrák előtti létezését. Mi is volt ez tulajdonképpen? „A harcos a csatában a megölt ellenség haját bal kezével a feje tetején erősen megragadja, késével körülményarintja, fejét, s ezáltal leválaszt kb. tenyérnyi nagyságú fejbőrt... A skalpot az indiánok többnyire kerek abroncsba fektették... és ünnepélyesen körüláncolták.”¹⁶ Így tehát az élő ember skalpolása is elvethető, amint azt a fenti adatok bizonyítják, bár időnként elkeseredett bosszú esetén akadtak élők elleni túlkapások.

Bizonyos, hogy nem minden indián törzs skalpolt, például „az észak-amerikai athapaszkok hatalmas nyelvcsoportjának tagjai sohasem”.¹⁷ Az azonban előfordulhatott, hogy más törzsek ezt bepótolták. Egy dolog leszögezhető: a skal-

polás csak a fehérek megérkezése után érte magas méreteket. A sors fintora az a tény, hogy a „skalpkéseket... a fehérek kifejezetten az indiánok számára készítették”¹⁸, s a skalpot ők maguk változtatták árucikké, jól megfizetve azt. Az őslakók pedig valószínűleg nem válogattak az ellenséges alanyok között, s ha valaki kirívó esetben túlélt a „csonkítást”, még saját „tökfödőjével” is találkozhatott a piacon...

5. állítás: Az indiánok csak a fehér ember alkoholja révén ismerkedtek meg a megmámosodás érzésével.

„Nem igaz. Éppen azért nem, mert az indiánok ismerték bizonyos agyfunkciók mesterseges megbénításának titkát, és az ezáltal előidézett nyugtató vagy izgató hatást. Értették a módját, hogyan kell kémiai eljárásokkal lélek legkisebb zugait is megszábadítani az „én”-től és utat nyitni a látomásoknak. Éppen ezért volt náluk a fehérektől lelkiismeretlenül rájuk erőszakolt alkoholnak olyan szörnyű hatása. Teljes biztonsággal állíthatjuk, hogy a bódító szerek ismerete a földműves kultúrák jellegzetessége.”¹⁹ Legfontosabb motívumaik a különféle növények voltak (kukorica, maniókagumó, kokacserje levele, stb.), a dohányfajták és azok kivonataiból készült kábítószer (pl.: marihuana).

Tehát a varázslók és a szereik nyújtotta bódulat régebbi keletű, mint a fehérek rum és whisky mámora; és még egy fontos dologban különböznek ők: az őslakók mindig tudta mértéket tartani!

Feltehetjük a kérdést: „A fehérek és az indiánok együttélésén öt évszázada után vajon mi újat tanulhatunk még? A válasz: Nagyon sok mindent.”²⁰

Most azonban elégedjünk meg ezen öt állítással és azok megválaszolásával. „Mert rengeteg dolgot felsorolhatnánk: így például foglalkozhatnánk a hadifoglyokkal való bánásmóddal, akiket korántsem kínoztak meg minden esetben; a törzsfőnöki méltósággal, mely a legtöbb törzsnél sokkal kevésbé fejlődött ki, mint azt általában hiszik; az örök vadászmezőkkel, melyek neve a történeti valóságban: »a boldog vadászmezők«.”²¹

Jegyzetek

- ¹ NAGY IMRE: *Indiánok*. Bp., 1983, 7. p.
- ² LIPS, EVA: *Könyv az indiánokról*. Bp., 1960, 45. p.
- ³ Lips: i. m. 45–46. p.
- ⁴ TOBERT, NATALIE: Bevezetés. In *Indiánok és ősi kultúrák Észak-Amerikában*. Bp., 1993, 105. p.
- ⁵ Lips: i. m. 46. p.
- ⁶ Tobert: i. m. 11. p.
- ⁷ Lips: i. m. 46. p.
- ⁸ Lips: i. m. 49. p.
- ⁹ Lips: i. m. 46. p.
- ¹⁰ Lips: i. m. 46. p.
- ¹¹ Lips: i. m. 46. p.
- ¹² Tobert: i. m. 225. p.
- ¹³ Nagy: i. m. 105. p.
- ¹⁴ Lips: i. m. 60. p.
- ¹⁵ Lips: i. m. 60. p.
- ¹⁶ Lips: i. m. 60. p.
- ¹⁷ Lips: i. m. 62. p.
- ¹⁸ Lips: i. m. 64. p.
- ¹⁹ Lips: i. m. 68. p.
- ²⁰ KORNISS PÉTER: *Vörös felhő földjén*. Bp., 1982, 3. p.
- ²¹ Lips: i. m. 72. p.

VOLT EGYSZER EGY MAGYAR VASÚT

V. ZÓLYOMBRÉZÓ ÁLLOMÁSA 1884-BEN, A ZÓLYOM-BESZTERCEBÁNYAI HÉV MEGHOSSZABBÍTÁSAKOR ÉPÜLT. INNEN FOGASKERÉKŰ VASÚTVONALAT VEZETEK TOVÁBB TISZOLCRA 1895–96-BAN. A KÉPEN AZ ÁLLOMÁS TELJES KÉPÉT LÁTJUK, A FELVÉTELI ÉPÜLETTŐL (JOBBRA) A FŰTŐHÁZIG (MÁTHÉ ZOLTÁN GYŰJTEMÉNYÉBŐL)